

- Вольф, Е. М. Оценочное значение и соотношение признаков «хорошо / плохо» [Текст] / Е. М. Вольф // Вопросы языкознания. – 1986. – №5. – С. 98-106. – Библиогр. : с. 106.
- Грайс, Г. П. Логика и речевое общение [Текст] / Г. П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16. Лингвистическая прагматика. – М. : Прогресс, 1985. – С. 271-237. – Библиогр. : с. 237.
- Калита, О. Реалізація іронії через горизонтальний контекст [Текст] / О. Калита // Дивослово. – 2007. – №1. – С. 35-39. – Библиогр. : с. 39.
- Калита, О. Іронічні тропи в текстах сучасних українських письменників [Текст] / О. Калита // Дивослово. – 2008. – №10. – С. 38-41. – Библиогр. : с. 41.
- Космеда 2000: Космеда, Т. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики : формування і розвиток категорії оцінки [Текст] / Космеда Т. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 350 с. – Библиогр. : с. 312-336. – ISBN 966-613-131-5.
- Літературознавча енциклопедія : [у двох томах]. Т.1 [Текст] / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 608 с. – ISBN 978-966-580-232-7.
- Літературознавчий словник-довідник [Текст] / [Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с. – ISBN 966-580-003-5.
- Походня, С. И. Языковые виды и средства реализации иронии [Текст] / С. И. Походня. – К. : Наукова думка, 1989. – 128 с. – Библиогр. : с. 120-126. – ISBN 5-12-000859-3.
- Селіванова, О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Селіванова О. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с. – Библиогр. : с. 667-688. – ISBN 966-8791-00-2.
- Українська мова: Енциклопедія [Текст] / [редколегія : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін.]. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с. : іл. – ISBN 966-7492-19-2.

В статті досліджено реалізацію категорії оцінки в іронічних висказуваннях. Іронія розглянута як один із способів вираження негативної оцінки, просліджена її зв'язь з градацією оцінки. Освітлено особливості сприйняття іронічних оцінок.

Ключевые слова: градація оцінки, іронія, контекст, оцінка, текст.

The article investigates the realization of the estimation category in the ironical statements. The irony is considered as one of the negative estimation expression ways, its communication with estimation gradation is tracked. The features of ironical estimations perception are highlighted.

Keywords: gradation of the estimation, irony, context, estimation, text.

Надійшла до редакції 16 вересня 2010 року.

Ганна Пасько

ББК Ш81.001.1

УДК 81'42

МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР ЗАГАДКИ В ДИСКУРСИВНІЙ ПЛОЩИНІ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

У статті з'ясовано природу мовленнєвого жанру загадки як складової дискурсу, простежено особливості функціонування мовленнєвого жанру загадки в різних типах дискурсів. Водночас окреслено складові загадки як жанру мовлення, а саме: ситуацію, контекст, соціальні ролі комунікантів.

Ключові слова: загадка, мовленнєвий жанр, дискурс, мовленнєвий акт, комунікація, адресант, адресат.

Вивчення власне текстової організації загадки (Р.О. Якобсон, В.О. Лукін, В.М. Топоров, Г.А. Онищенко, К.О. Денисова та ін.) вже не може повністю задовольнити вимоги сучасної антропоцентричної комунікативно маркованої лінгвістичної науки, яку на даному етапі свого розвитку цікавить зв'язок текстів з життям, використання їх реальними учасниками спілкування тощо. В кращих традиціях прагмалінгвістики як одного з напрямів комунікативної лінгвістики здійснено успішні спроби дослідження концептосфери та мовної картини світу на матеріалі загадок, простежено їхні комунікативно-прагматичні особливості (Е.Д. Юсупова, В.Г. Сібірцева, Г.В. Насибуліна, Н.В. Захарова, А.І. Мамедова). Заслугове на увагу твердження А.П.Загнітка, який в межах аналізу дискурсивних моделей кваліфікує загадку як різновид паралогічної моделі, вважає її «характерним прикладом незвичайного уявлення реального, яке необхідно привести до звичайного, відомого» [Загнітко 2008: 109].

Проте відсутність монографічного дослідження загадки як категорії організації мовного коду [Бацевич 2009: 15] зумовлює необхідність розгляду її як комунікативного явища, як мовленнєвого жанру, враховуючи при цьому саму ситуацію, в якій відбувається загадування, її учасників, що «розігрують» діалог загадки між собою та інші екстралінгвістичні чинники. В цьому полягає актуальність статті.

Метою статті є системний опис мовленнєвого жанру загадки як комунікативного явища дискурсивної природи (за Ф.С. Бацевичем). Заявлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- 1) обґрунтувати дискурсивну природу загадки як жанру мовлення;
- 2) визначити основні типи дискурсів як площину розгортання мовленнєвого жанру загадки;
- 3) охарактеризувати ситуацію, контекст та соціальні ролі комунікантів мовленнєвого жанру загадки.

Наукова новизна статті, таким чином, полягає в здійсненні спроби присвоїти загадці статус мовленнєвого жанру дискурсивної природи в межах комунікативно орієнтованого лінгвістичного підходу.

Заявлені на сьогодні в лінгвістиці напрями дослідження природи жанрів мовлення характеризуються своєю багатовекторністю (мовленнєві жанри вивчаються як стилістичне явище, як тип висловлення, як текстове явище, як комунікативне явище [Бацевич 2005: 49-50]).

Так, наприклад, російський дослідник В.В. Дементьев наголошує на важливості двох найбільш розвинених підходів до вивчення теоретичного боку питання: лінгвістичне вивчення мовленнєвих жанрів, або генристика, та прагматичне, або жанрознавство. Водночас методом синтезу зазначених двох напрямів вчений виділяє комунікативну генристику, тобто вивчення мовленнєвих жанрів як засобу формалізації соціальної взаємодії [Дементьев 2007: 42-50].

Вітчизняний лінгвіст Ф.С. Бацевич у рамках лінгвістичного підходу до мовленнєвих жанрів вважає останні комунікативним явищем дискурсивної природи, згідно з яким мовленнєвий жанр виступає «категорією організації мовного коду в комунікації поряд із дискурсом і мовленнєвим актом» [Бацевич 2005: 51].

Такий підхід до тлумачення природи мовленнєвого жанру загадки видається нам найбільш слушним, а тому розгляд заявленої проблеми слід почати саме з його місця в ієрархії понять дискурсу та мовленнєвого акту.

Н.І. Формановська слушно зазначає, що, «як мінімальна клітинка спілкування висловлення взаємодіє з іншими висловленнями, утворюючи більш значну одиницю спілкування – дискурс» [Формановская 2001]. Тут, на нашу думку, чітко простежується зв'язок дискурсу з мовленнєвими жанрами, адже, як відомо, М.М. Бахтін та послідовники його вчення В.Є. Гольдін, Т.В. Шмельова, А. Вежицька та ін. трактують мовленнєвий жанр саме як «тип висловлення».

Таким чином, функціонування мовленнєвого жанру загадки відбувається як ситуативно прив'язана безпосередня мовленнєва актуалізація певних фреймів-сценаріїв загадки (вербалізуються наявні у свідомості мовців автентичні енігматичні тексти) відповідно до потреб і намірів спілкування комунікантів (гра, випробування на кмітливість тощо). Іншими словами, мовленнєвий жанр загадки тісно пов'язаний з дискурсом, є його складовою.

Погляди мовознавців на комунікативно-лінгвістичний статус загадки загалом можна звести до спільного знаменника. Автор наукового нариса «Дискурс української загадки» О.О. Селіванова дещо диференційне поняття «зразок дискурсу» та «мовний жанр» і наголошує на тому, що перше поняття включене в друге [Селіванова 2004: 204]. Подібного погляду дотримується Н.В. Захарова, яка також кваліфікує загадку як дискурсивний зразок, корелят мовного жанру [Захарова 2009: 77]. В.С. Філіппов вважає тип дискурсу синонімом мовленнєвого жанру, а тому, досліджуючи комунікативну природу російської загадки, неодноразово іменує останню типом дискурсу і водночас додає, що «загадка очевидно являє собою вторинний мовленнєвий жанр» [Філіппов 2000: 33].

Наразі для уникнення плутанини між поняттями «мовний жанр» та «мовленнєвий жанр» слід зауважити, що обидва терміни позначають одну й ту саму одиницю мовлення, мають значеннєво спільне кодифіковане тлумачення (пор.: мовний жанр – «стереотипна одиниця мовлення як системи, інваріант певної сфери вербальної комунікації, який має спільність тематичного змісту, композиційно-структурних, стилістичних, інтенційно-прагматичних та ін. ознак» [Селіванова 2004: 239] і мовленнєвий жанр – «... дискурсивний іваріант, ... що характеризується певним тематичним змістом, композиційною структурою, відбором фонетичних, лексико-фразеологічних, граматичних, стилістичних засобів та інтенційно-прагматичними особливостями» [Селіванова 2010: 433]), а різниця в їхній термінологічній номінації спричинена хіба що специфікою перекладу, а тому несуттєва.

Водночас ми маємо всі підстави вважати загадку мовленнєвим жанром (загадці як жанру мовлення властиві такі жанроутворювальні ознаки, як комунікативна інтенція, образ адресанта, образ адресата, образ минулого/майбутнього, диктумний зміст, параметр мовного втілення [Шмелева 2007: 81-89]). За класифікацією Ф.С. Бацевича [Бацевич 2005: 51], ми кваліфікуємо мовленнєвий жанр загадки як комунікативне явище дискурсивної природи.

Отже, дискурс є поняттям ієрархічно вищим за мовленнєвий жанр, він постає тією площиною, в якій розгортаються жанри мовлення.

Цікаво, що в силу своєї поліфункціональності мовленнєвий жанр загадки може органічно входити до найрізноманітніших дискурсів: ігрового, казкового, пісенного, фольклорного, ритуального, міфологічного, педагогічного.

Найбільш сприятливим середовищем для розгортання і функціонування мовленнєвого жанру загадки нам видається ігровий дискурс, оскільки загадка, на думку багатьох дослідників, передусім – це гра «вербально-

комунікавного плану» [Шейгал, Иванова 2008: 6]; загадка «являє собою особливий випадок комунікації, а саме, ігрової комунікації...» [Филиппов 2000: 32]; «однією з основних функцій загадки є ігра» [Лукин 2005: 435].

Входження мовленнєвого жанру загадки до інших дискурсів є факультативним, а тому ми не ставимо собі за мету надавати їм докладну характеристику, натомість обмежимося лаконічним описом.

До казкового дискурсу загадки входять не самостійно, вони «вплітаються» в тексти казок (зокрема дослідження загадок у структурі казок належить І.М. Колесницькій). Загадки особливо поширені, на думку І. Березовського, в фантастико-пригодницьких та героїчних казках, «де головний персонаж твору, стикаючись з різними перешкодами, що їх ставлять перед ним вороги, повинен відгадати і ряд загадок, від чого нерідко залежить успіх і доля героя» [УНТ 1962: 25]. Тобто тут комунікативна інтенція адресанта мовлення полягає в тому, щоб не лише отримати відповідь, а й випробувати адресата на кмітливість.

Пісенний дискурс, так само як і казковий, плідно використовує загадку в сюжетах пісень для випробування головного героя (наприклад, загальновідомими є рядки української русальної пісні «*Дівчина загадочку не вгадала – русалонька дівчину залоскотала*»), при цьому їхня наявність в пісенних текстах не характеризується частотним виявом.

Фольклорний дискурс виступає природним середовищем для розгортання мовленнєвого жанру загадки, оскільки загадка є продуктом колективної народної творчості.

Первісно загадки «склалися і використовувалися в середовищі дорослих як елемент ритуальної дії» [Бакіна 1997: 14], але оскільки згодом цей жанр став більш популярним серед дітей і втратив своє ритуальне призначення, розгортання мовленнєвого жанру загадки в ритуальному дискурсі на сьогодні є нетиповим.

На користь входження мовленнєвого жанру загадки до міфологічного дискурсу наводимо цитату І.Я. Франка, який у своїй праці «Останки первісного світогляду в руських і польських загадках народних» писав: «Що загадка народна є дуже давньою формою означування якогось предмета ... на то маємо свідоцтва в старинних переказах про Едіпа і Сібілла, а також і в багатьох наших міфологічних повістях, в котрих доховалось нам кілька дуже давніх загадок [Франко 1980: 335]. Комунікативна інтенція адресанта загадки в такому випадку була зумовлена прагненням обійти табу, коли необхідно було вимовити вголос ім'я забороненого божества тощо.

Крім того, серед інтерогативів жанру педагогічної діяльності виділяють загадки, описова частина яких відповідно реалізується мовленнєвими актами інтерогативу. Отже, інтенція адресанта розвивати пізнавальні навички адресата за допомогою мовленнєвого жанру загадки закономірно може брати участь у формуванні педагогічного дискурсу [Андрусь 2007: 12]. Наприклад, загадка може бути плідно використана на практичних заняттях з розвитку мовлення.

Оскільки ми розглядаємо мовленнєвий жанр загадки як комунікативне явище дискурсивної природи, не можна не згадати про активних учасників дискурсу – адресанта та адресата, і про ті передбачені ситуацією спілкування соціальні ролі, які вони виконують в процесі комунікативної взаємодії.

Окремі лінгвісти з цього приводу зауважують, що в процесі побудови свого повідомлення відповідно до правил певного мовленнєвого жанру адресант сигналізує про адекватне сприйняття комунікативної ситуації як відповідника даного мовленнєвого жанру, а тому він (адресант) позиціонує себе як носія відповідного статусу і дає зрозуміти адресату, що хоче бути сприйнятий ним як виконувач певної мовленнєвої ролі [Габидулліна, Жарикова 2005: 240].

Отже, двоє комунікантів виконують ролі «того, хто загадує загадку» – адресанта і «того, хто відгадує загадку» – адресата. При цьому адресант та адресат неодмінно міняються ролями, оскільки «будь-яке розуміння передбачає відповідь і в тій чи іншій формі обов'язково його породжує: слухач стає мовцем» [Бахтин 1979: 242].

Ми вважаємо, що спілкування між адресантом та адресатом є статусно нерівноправним, оскільки адресант (в тому випадку, коли він загадує загадку) займає лідируючу позицію в межах даного мовленнєвого жанру, тому що «питання важливіше за відповідь, а «той, хто запитує» мудріший за «відповідача-відгадувача»: йому потрібна не сама відповідь, яку він знає, а те, щоб відгадувач самостійно знайшов цю відповідь, витримав випробування...» [Топоров 1999: 56].

Вважається, що в дискурсивному розгляді мовленнєвого жанру також по можливості доцільно враховувати ситуацію, контекст, канал комунікації, зворотний зв'язок, комунікативний шум тощо [Бацевич 2005: 57]. Об'єктом уваги пропонованого дослідження постають ситуація та контекст як найбільш цікаві, хоча й не завжди вагомі в даному випадку чинники.

По-перше, зауважимо, що ситуація спілкування не впливає на загадку, вона впливає лише на характер комунікативних інтенцій адресанта, адже «загадка постає перед нами ... як цілісний текст, призначений для відтворення в різноманітних ситуаціях в готовому вигляді для досягнення цілком визначених цілей...» [Филиппов 2000: 34].

По-друге, як відомо, ситуація загадування передбачає для комунікантів ролі загадувача та відгадувача, тому комуніканти мають бути обізнаними з тими правилами, які регламентують коректне «розігрування» готового діалогу загадки.

Щодо контексту, то текст загадки залишається в будь-якому випадку незмінним, він існує і репродукується, як вже було зазначено, в готовому вигляді, а тому можна припустити, що загадка «практично не залежить від контексту, в якому вона вживається» [Филиппов 2000: 34].

Водночас, беручи до уваги той важливий факт, що мовленнєвий жанр складається з мовленнєвих актів (декларативу, імперативу, інтерогативу), роль контексту набуває більш вагомого значення «... для адекватної інтерпретації ілюктивної сили висловлення, правильного розуміння вираженої в ньому інтенції того, хто говорить...» [Медведева 1988: 31].

Так, наприклад, перша частина української народної загадки «Кривий, кудрявий, чого ти стоїш?» – «Зелений, косматий, тебе стережу» (Пліт і коноплі) граматично є питальним реченням, буквально – запитанням про «криву» та «кудряву» людину, але у даному контексті, який сприймається адресантом та адресатом саме як «загадування загадки», висловлення набуває зовсім іншого значення, адже на увазі мається не жива істота, а персоніфікований предмет – пліт.

Отже, в результаті проведеного дослідження мовленнєвий жанр загадки постає як комунікативне явище дискурсивної природи. Він займає в комунікації проміжну позицію між мовленнєвими актами декларативу, імперативу та інтерогативу, які його виформовують, та дискурсом, в якому він розгортається. Перспективним наразі видається дослідження мовленнєво-жанрових виявів загадки з погляду семантико-прагматичного підходу, що відкриває можливості простежити стратегічні настанови адресанта загадки та засоби їхньої експліцитної та імпліцитної маніфестації тощо.

Література

- Андрусь 2007: Андрусь, Л. Д. Лінгвопрагматичні характеристики питальних речень у сучасній французькій мові [Текст]: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Лідія Анатоліївна Андрусь. – К., 2007. – 17 с.
- Бакіна 1997: Бакіна, Т. С. Сучасний фольклор школярів (особливості творення і побутування) [Текст]: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.07 / Т. С. Бакіна. – К., 1997. – 24 с.
- Бахтин 1979: Бахтин, М. М. Проблема речевих жанрів [Текст] / Михаил Михайлович Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979. – С. 237 – 280.
- Бацевич 2005: Бацевич, Ф. С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи [Текст] / Флорій Сергійович Бацевич. – Львів: ПАІС, 2005. – 264 с.
- Бацевич 2009: Бацевич, Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник [Текст] / Флорій Сергійович Бацевич. – 2-ге вид., доп. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 376 с. (Серія «Альма-матер»).
- Габидулліна, Жарикова 2005: Габидулліна, А. Р., Жарикова, М. В. Основы теории речевой коммуникации: учебное пособие для вузов [Текст] / А. Р. Габидулліна, М. В. Жарикова. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Горловка: Изд-во ГГПИИЯ, 2005. – 282 с.
- Дементьев 2007: Дементьев, В. В. Изучение речевых жанров в России: аспект формализации социального взаимодействия [Текст] / В. В. Дементьев // Антология речевых жанров: повседневная коммуникация / Вежбицка А., Гольдин В. Е., Данилин С.Ю. [и др.]. – М.: Лабиринт, 2007. – С. 39 – 61.
- Загнітко 2008: Загнітко, А. П. Основы дискурсологии: науково-навчальне видання [Текст] / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2008. – 194 с.
- Захарова 2009: Захарова, Н. В. Лінгвокультурологічні особливості українських і німецьких народних загадок: структура, семантика, прагматика [Текст]: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / Н. В. Захарова. – К., 2009. – 20 с.
- Лукин 2005: Лукин, В. А. Загадка как класс текстов [Текст] / Владимир Алексеевич Лукин // Художественный текст: Основы лингвистической теории. Аналитический минимум. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство «Ось – 89», 2005. – С. 435 – 456.
- Медведева 1988: Медведева, Л. М. Мовленнєвий акт і контекст [Текст] / Л. М. Медведева // Мовознавство. – 1988. – №2. – С. 31 – 37.
- Селіванова 2004: Селіванова, О. Дискурс української загадки [Текст] / Олена Селіванова // Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспект): монографія. – К. – Черкаси: Брама, 2004. – С. 202 – 219.
- Селіванова 2010: Селіванова, О. О. Лінгвістична енциклопедія [Текст] / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2010. – 844 с.
- Серль, Вандервекен 1986: Серль, Дж., Вандервекен, Д. Основные понятия исчисления речевых актов [Текст] / Дж. Серль, Д. Вандервекен // Новое в зарубежной лингвистике: Вып. 18. Логический анализ естественного языка: [сборник / общ. ред. В.В. Петрова]. – М.: Прогресс, 1986. – С. 242 – 263.
- Топоров 1999: Топоров, В. Н. К реконструкции «загадочного» прототекста (о языке загадки) [Текст] / В. Н. Топоров // Исследования в области балто-славянской духовной культуры: Загадка как текст. 2. – М.: Издательство «Индрик», 1999. – С. 54 – 68.
- УНТ 1962: Українська народна творчість. Загадки [Текст] / [під ред. І. Березовського]. – К.: Видавництво Академії наук Української РСР, 1962. – 512 с.

Филиппов 2000: Филиппов, В. С. Коммуникативная природа загадки [Текст] : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01, 10.02.19 / Вадим Станиславович Филиппов. – Орел, 2000. – 137 с.

Формановская 2001: Формановская, Н. И. Высказывание и дискурс как основные единицы общения [Электронный ресурс]. – Режим доступа к статье: http://www.philol.msu.ru/~rlc2001/abstract/files/teor_metod.doc.

Франко 1980: Франко, І.Я. Останки первісного світогляду в руських і польських загадках народних [Текст] / Іван Якович Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1980. – Т. 26. – 463 с.

Шейгал, Иванова 2008: Шейгал, Е. И., Иванова, Ю. М. Игровой дискурс: игра как коммуникативное событие [Текст] / Е. И. Шейгал, Ю. М. Иванова // Известия РАН. Сер. лит. и яз., 2008. – Т. 67. – №1. – С. 3 – 20.

Askehave, Swales 2001: Askehave, I., Swales, J. M. Genre Identification and Communicative Purpose: A Problem and a Possible Solution [Text] / I. Askehave, J. M Swales // Applied linguistics. – 2001. – № 2. – P. 195-212.

В статтє вьяснена природа речевого жанра загадки как составляющей дискурса, прослежены особенности функционирования речевого жанра загадки в разных типах дискурсов. Вместе с тем охарактеризованы составляющие речевого жанра загадки, а именно: ситуация, контекст, социальные роли коммуникантов.

Ключевые слова: загадка, речевой жанр, дискурс, речевой акт, коммуникация, адресант, адресат.

In the article the nature of the speech riddle genre as a constituent of discourse is found out, the peculiarities of the functioning of the speech riddle genre in different types of discourse are studied. At the same time the constituents of the speech riddle genre, such as situation, context, and social roles of communicants are characterized.

Keywords: riddle, genre of speech, discourse, speech act, communication, addressant, and addressee.

Надійшла до редакції 10 вересня 2010 року.

Людмила Пономарьова

ББК 81.23.4

УДК 833.145.61.72

СУДОВА ПОЛЕМІКА: МОВЛЕННЄВІ ПРИЙОМИ, ПРАВИЛА, ПОМИЛКИ

У статті аналізуються мовленнєві прийоми, правила, помилки, що виникають під час судового процесу. Розглядаються шляхи подолання помилкового застосування слів обмеженої сфери використання. Визначаються вимоги, що висуваються до мовлення юристів у судовому засіданні.

Ключові слова: судово-процесуальний дискурс, мовлення юриста, точність, правильність, чистота, зрозумілість мовлення.

У сучасній практиці, поряд зі знанням правових норм, велику роль відіграє вміння правильно, стилістично коректно будувати мовлення відповідно до цілеустанов судової полеміки. Тому дослідження мовленнєвих прийомів, правил і помилок мовлення юристів і неюристів, представлені у статті, можна вважати актуальними і своєчасними.

Мовленнєве спілкування – засіб, у якому як знакову систему використовують мовлення (систему фонетичних знаків, що містить два принципи: лексичний та синтаксичний). У психології в комунікативному акті нерідко виокремлюють орієнтувальну та виконавчу частини. Перша включає в себе аналіз ситуації взаємодії, формування плану дії, тобто стратегії спілкування, необхідної для досягнення мети. Важливим моментом орієнтації є також оцінювання можливих наслідків певних дій і передбачення нейтралізації негативних результатів. Виконавча частина найчастіше реалізується з урахуванням правил регуляції спільних дій: мовленнєвого етикету, самоподання, зворотного зв'язку. Під останнім розуміють реакцію суб'єкта на те, що він почув, бо інформацію про це він надсилав у зворотному напрямі. Ця реакція свідчить, чи зрозумів об'єкт отримані сигнали, чи довіряє повідомленню та як емоційно ставиться до партнера та конкретного змісту повідомлення.

Проблематика мовленнєвих засобів, використовуваних у дискурсах різних напрямків, розглядалась у працях А.Д. Белової, Б. Бікса, В. Бішина, В.Г. Гака, Б.М. Головіна, С.В. Гріньова, П. Гудріха, Т.А. Журавльової, В.І. Карабана, І.С. Квитко, Т.Р. Кияка, Н.Ф. Клименко, В.М. Лейчика, Д. Мелінкофа, Л.Ф. Омельченко, Е.Ф. Скороходька, А.В. Суперанської, Л.Б. Ткачової та інших.

Мета статті – дослідити основні вербальні формули трактовки судово-процесуального дискурсу, що дають змогу точно відобразити специфіку правової інформації. Мета передбачає розгляд таких завдань: 1) показати, якими мовленнєвими засобами судово-процесуальний дискурс реалізується в судовому засіданні; 2) проаналізувати помилки, які з'являються у мовленні учасників судового засідання; 3) установити роль словотвірних елементів в утворенні юридичної лексики; 4) описати методи і правила використання мовленнєвих прийомів у судовому процесі.